

УДК 7.025.4:[022.4
8:929.9]

DOI:10.30857/2617-
0272.2024.1.14.

ЧОРНИЙ М. С.

Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна.

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ҐМЕРКА З РЕСТАВРОВАНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ШАФИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Метою статті є формування гіпотези про походження, семантичне значення і причини присутності специфічної символіки ґмерка на прикладі об'єкту, над яким проводиться комплекс реставраційних заходів.

Методологія. Для досягнення мети застосовано методи візуального, історіографічного, стилістичного аналізу, а також: узагальнення, інтерпретування, абстрагування та опис досліджуваного ґмерка з бібліотечної шафи головного корпусу Національного університету «Львівська політехніка» в рамках попереднього реставраційного дослідження.

Результати. Досліджуючи герб в процесі проведення реставрації, який прикрашає опорні стовпці галереї бібліотечної шафи, виділено його ключові композиційні форми і складові елементи, а саме: картуш, овальне тло і виділено його емблему як найбільш виразну особливість. Проаналізувавши основні закономірності використання аналогічних емблем в геральдиці шляхетних родів, ремісників, купців та містян, їх спільних рис та семіотичного навантаження, з'ясовано, що досліджуваний символ є ґмерком – специфічним типом авторського позначення власного твору або виробу. Після встановлення авторства та історії створення бібліотечної шафи з головного корпусу Національного університету «Львівська політехніка» висунуто гіпотезу про утворення символіки ґмерка-монограми з перших літер імен Юліана Захаревича та скульптора Леонарда Марконі (відповідно: J – Julian та L – Leonard).

Наукова новизна полягає у встановленні раніше невідомого змістовного наповнення декоративного оздоблення в дерев'яній пластиці бібліотечної шафи другої половини ХІХ ст. головного корпусу Національного університету «Львівська політехніка».

Практичну значущість становить розширення розуміння семантичних особливостей та історико-культурного контексту, який існує під час творення декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва, а також встановлення факту тісного взаємозв'язку між авторами та їх творчим наробком на прикладі львівського архітектурно-мистецького осередку в період другої половини ХІХ ст. Результати дослідження доцільно використовувати в галузі історії мистецтва, дизайну, а також в процесі розробки реставраційних програм та досліджень.

Ключові слова: ґмерк, авторський дизайн, семантичний аналіз, Юліан Захаревич, Леонард Марконі, реставраційне дослідження.

Вступ. Проведення попередніх наукових досліджень твору мистецтва є обов'язковим процесом при виконанні реставраційних заходів, спрямованих на цілісне збереження твору без втрати його оригінальності. Важливою скла-довою таких досліджень являється проведення мистецького аналізу, ідентифікація з атрибуцією твору мистецтва в цілому та окремих частин, що може значно поглибити розуміння культурно-історичного контексту під час його створення.

Дослідники історії, спеціалісти в галузі мистецтвознавства, реставрації, а також художники та дизайнери, які провадять творчі пошуки часто стикаються з проблемою розуміння та трактування змісту і семантики символічних зображень, знаків, гербів, ґмерків та багатьох інших характерних атрибутів образотворчого мистецтва.

На прикладі бібліотечної шафи читальної зали головного корпусу Національного університету «Львівська

політехніка» можемо ознайомитись з важливістю розуміння естетики та смислових властивостей об'єктів старовини, з достатнім їх дослідженням і дотриманням вимог наукової об'єктно-ваності процесів під час проведення комплексу реставраційних заходів спрямованих на їх збереження. Адже якісне проведення попередніх реставраційних досліджень є однією з умов для успішного виконання реставрації в цілому.

Аналіз попередніх досліджень. В багатьох дослідженнях А. Гречила міститься цінна інформація щодо української історії геральдики та емблематики. Д. Левченков досліджував процес знакоутворення та інтерпретації знаків в образотворчому мистецтві в статті «Естетичний семіозис в образотворчому мистецтві». Корисна інформація також міститься в працях, присвячених семантичним характеристикам сакрального образотворчого мистецтва, які окреслювали Н. Столярчук та С. Кургаєва. В статті «Творці столичного Львова» Ю. Бірюльов наводить цінні дані стосовно творчого доробку Ю. Захаревича. О. Жук також досліджував особистість Ю. Захаревича у власній праці «Мистецтво дизайну у творчості Юліана Захаревича». В численних публікаціях Я. Іщенко висвітлює особливості міської геральдики.

Метою роботи є визначення походження, семантичного значення і причин присутності розглянутих ґмерків на об'єкті реставрації. Для досягнення зазначеної мети передбачено розв'язання наступних завдань: історичний аналіз об'єкту дослідження, натурне дослідження символіки ґмерка, проведення порівняльного аналізу геральдики та ремісничої символіки, висунути гіпотезу стосовно семантичного змісту ґмерка.

Результати дослідження та їх обговорення. В головному корпусі Національного університету «Львівська політехніка» розташована читальна зала старої бібліотеки, дизайн якої, як і усього

корпусу розробив архітектор та митець Юліан Захаревич. В даній залі розташовувалися столи для роботи студентів з літературою, місце книгозберігача і книжкові шафи.

Стелю прикрашає підвісна конструкція з балками та оздобленням в техніці інтарсії, що імітує дерево з нанесеними поверх орнаментальними фризами. Нині інтер'єр бібліотеки ушкоджено багаторазовими ремонтами, проте з 2018 року розпочалася активна робота з її збереження та реконструкції первісного вигляду. Реставровано розписи стін та встановлено нове покриття підлоги. Спеціально виготовлено репліки оригінальних підвісних люстр і новий стіл для урочистих засідань.

Найскладнішою задачею для реставраторів було збереження та відтворення первісного вигляду бібліотечних шаф, що розтягнулися вздовж стіни читальної зали на 26 метрів. Колись шафа мала два яруси з стелажми книжок, на жаль другий ярус втрачено в кінці 80-х років ХХ століття, а оригінальне лакове покриття було по-варварськи здерто в роки радянського адміністрування політехніки.

На стовпцях перил другого поверху шафи розташовані картуші з ґмерком, що включає певні символічні зображення, які до цього не ідентифіковано. Вони мають складне естетико-формальне оформлення і очевидно несуть певну інформативно-змістовну функцію.

О. Жук описує творчу особистість Юліана Захаревича, як гармонійно і масштабно реалізовану у багатьох напрямках мистецького життя. Юліан Захаревич – видатний митець, твори якого є яскравою сторінкою архітектури Львова останньої чверті ХІХ ст. Свої архітектурні споруди він активно насичував кованим та литим металом, скульптурною пластикою, ліпним орнаментом, розписом, вітражем, керамічними деталями, чудовими столярними виробами. При цьому застосовував не тільки класичні історичні

стилі, а й сміливо експериментував із новими сецесійними формами. Юліан Захаревич творив сам та залучав до співпраці свого друга скульптора Леонарда Марконі та учня, який пізніше став компаньйоном – власника будівельної фірми і керамічної фабрики Івана Левинського, а також інших відомих творчих особистостей [1, с. 216-218].

У 1877 р. завершилось спорудження будівлі Львівської політехніки – першої львівської реалізації проєкту Юліана Захаревича, де він запроєктував оформлення інтер'єрів головного корпусу. Багате декорування, розписи та ліхтарі на головних сходах вражають мистецькою досконалістю. Велику частину декорування розробляв добрий товариш архітектора, митець та скульптор Леонард Марконі.

О. Жук також стверджує, що Юліан Захаревич є автором дизайнерського рішення і інтер'єру політехнічної бібліотеки, яка розмістилася на другому поверсі головного корпусу. Її багате декоративне оздоблення і нині викликає захоплення. Залу колишньої бібліотеки прикрашають дубові панелі, дерев'яна стеля з імітованою орнаментикою інтарсії та велика різьблена бібліотечна шафа вздовж усієї стіни, виконана у стилі фламандського ренесансу. Архітектурні вимоги диктували створення найбільшого об'єму для розміщення книжок, тому Ю. Захаревич вирішив конструкцію шафи досить незвично, запроєктувавши її у два поверхи, але одним об'ємом. Гвинтові сходи з обох боків вмонтовані в шафу і ведуть на антресолі. На той час це був новаторський підхід до проєктування бібліотечного обладнання. Робота була завершена в 1883 р. [1, с. 216-218].

На підтвердження цього можна навести публікацію статті самим Захаревичем у віснику «Товариства політехнічного у Львові» за 1880 рік (рис. 1), де вказується, що конструкцію виконано з відбірної деревини дуба та процес

супроводжувався певними труднощами, які виправлені в процесі роботи. Також вказується, що робоча програма та грошові кошти не дозволяли вибрати багате приміщення, тому мусили залишатися в скромних межах.

Підприємство львівських теслярів «Брати Вчелак» чудово впоралися з дорученим завданням. Вони взяли на себе виготовлення масиву бібліотечної шафи з додаванням різьблених творів по дереву пана Тадеуша Сокульського [2].

Галерея другого поверху бібліотечної шафи оточена перилами з 24-ма опорними стовпцями. На 22-х з них закріплено різьблені з деревини картуші із зображеною символікою невстановленого змісту (рис. 2). В картуш вписаний овал, де розташовано емблему, утворену з декількох елементів. Тло овалу вирізьблено фактурно.

На перший погляд було висунуто припущення, що картуш з емблемою утворюють герб, але походження гербу невідоме. З'ясування його семантичного змісту і походження являється достатньо складним завданням. Вивченням подібних гербів і емблем займаються спеціалісти в сфері геральдики та гербознавства.

В другому томі «Енциклопедії історії України» наведено визначення: *«Геральдика (гербознавство) – спеціальна історична дисципліна, яка вивчає генезис гербової традиції, явища і події, пов'язані із засвоєнням та функціонуванням гербів, а також супутні документи, що стосуються причин та обставин виникнення, еволюції соціальної ролі та правового статусу гербів. Гербова традиція сформувалась і поширилась у Європі за епохи хрестових походів та лицарських турнірів 11–12 ст., під час яких закуті в броню лицарі, аби бути розпізнаними, вдавалися до фарбування своїх прапорів і щитів та розміщення на шоломах прикрас. З цією метою використовувалися різноманітні зображення, деякі з них згодом набули назви геральдичних. Найголовнішою складовою*

герба є щит...» [3, с. 86-87]. Історично були поширеними різноманітні геометрично-композиційні форми гербів: трикутні, півкруглі, овальні, фігурні, ромбовидні та чотирикутні з назвами відносно їх найбільшої регіональної популярності. Ромбовидна форма щита надавалась жіночим гербам.

Геральдика – це цікава, глибока і складна Європейська традиція присвоєння родинних, іменних, колективних виробничих символічних зображень. В цьому контексті даний середньовічний культурний феномен в повній мірі притаманний і на території історичної України, так в «Енциклопедії історії України» вказано що: *«...первісно геральдика становила систему певних знань, які увібрали правила створення гербів, їх опису та використання, а також відповідні способи вирізнення та норми графічного відтворення. На відміну від заходу Європи, позначеної домінантою індивідуальних рис кожного окремого носія герба, гербова традиція деяких слов'янських народів – українців, поляків, формувалася переважно за родоколективним або територіальним принципом, коли споріднені чи сусідні, а згодом і цілком сторонні роди групувалися довкола одного спільного знака. Витоки останніх найчастіше вбачають у рунах, господарчих клеймах. Упродовж кількох сторіч геральдичні традиції набули поширення у різних сферах середньовічного суспільства. Окрім родових гербів, з'являються також територіальні (державні, земельні та міські), корпоративні (ремісничих цехів та купецьких гільдій), конфесійні (церковних установ чи об'єднань, служителів культу)»* [3, с. 86-87].

Емблема гербу, яка прикрашає бібліотечну шафу головного корпусу Національного університету «Львівська політехніка» утворена символом, схожим на якір або руну, а можливо певною комбінацією латинських літер. Слід

розглянути також символічне зображення Т-подібного хреста на основі, що зліва загнута до гори, де від Т-подібного хреста в боки розгортаються два завитка – лілія (рис. 3).

Схожі символи активно використовували по всій середньовічній Європі та зокрема в Україні (Русі) та Польщі з раннього середньовіччя, як особисті символи шляхти для печаток та іншого. Зображення герба, що розглядається в статті, виглядає не надто відмінним від тих, що наведені в фламандському збірнику гербів другої половини XV ст. – Гербовник Линцених (Armorial Lynsenich), який містить інформацію про родові герби Русі (рис. 4) [4, с. 18].

Шляхетська геральдика пов'язується також з панівною монополією знаті на володіння гербами. У давній Польщі міщанський герб називали трохи з погордою «гербиком» (ґмерк), і окрім незначних випадків, не практикувалося надання міщанину герба без шляхетства, що досить часто відбувалося в Німеччині через так звані гербові списки. Багато міщанських родин (або сімей) наслідуючи шляхту, приймали герби без офіційного присвоєння (рис. 5).

Часто так звані «ґмерки» (ремісничо-купецькі знаки) піддаються процесу геральдизації, тобто розміщенню їх у гербовому щиті, але без рангової корони та шолому [5, с. 9], як і герб з бібліотечної шафи головного корпусу Національного університету «Львівська політехніка». Де символ, вписаний в овал розташовується на щиті у вигляді картуша, але без корони.

За результатами візуального дослідження символів з'ясовано велику схожість герба бібліотечної шафи головного корпусу Національного університету «Львівська політехніка», з аналогічними символами східноєвропейської шляхти та місцевого ремісничо-купецького вжитку. Такі знаки (символи) називають – ґмерки.

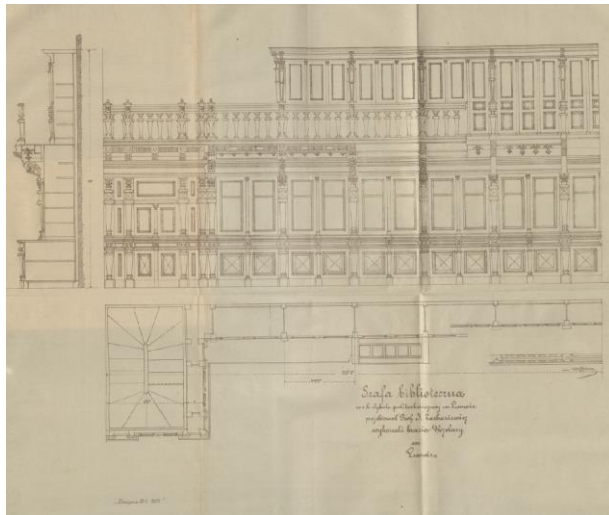

Рис. 1. Креслення Захаревича. Напис на кресленні: «Шафа бібліотечна, школи політехнічної у Львові, презентував проф. Ю. Захаревич, виконали брати Вчелак у Львові». (Зображення з вісника «Товариства політехнічного у Львові» за 1880 р.)

Рис. 2. Картуш з емблемою в центрі, з стовпця балюстради бібліотечної шафи головного корпусу НУЛП. (Фото автора).

Рис. 3. Емблема на картуші та її збільшене зображення окремо від тла.

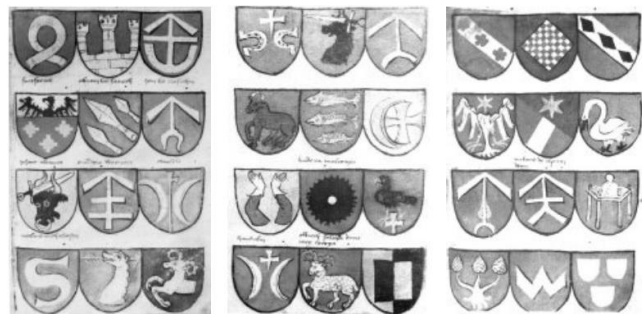

Рис. 4. Герби Руської та Польської шляхти, картки з Гербовника Линценіх (Armorial Lyncenich) XV ст.

PIPAN Jan, aptekarz. (Pieczałka: na tarczy renesansowej krzyż podwójny na podstawie, zakończony po obu stronach słupkami).
27/VII 1600, w Krakowie, zeznaje, że

Рис. 5. Печатка Яна Піпана, з гербовнику Віктора Віттига.

A. b. K. S. ks. p. 63. f. 2.
WASZYTOWICZ Krzysztof, ormianin ze Lwowa. (Pieczałka: na tarczy renesansowej krzyż u dołu zakończony piórem, i przekrzyżowany krzyżem ukośnym).

Рис. 6. Печатка Криштофа Вашитовича, з гербовнику Віктора Віттига.

ALBRYCHT, pisarz miejski lwowski. Godło: linia pionowa u dołu rozdarta i wygięta, u góry przekrzyżowana dzidą ostrzem w prawo. Na rekogniczy z r. 1546. (Mał. tabl. III. Nr 15).

Рис. 7. Ґмерк львівського писаря Альбрехта, з гербовнику Віктора Віттига.

Отже, можемо припустити, що зображена символіка це і є своєрідний «пізній» гмерк другої половини XIX ст.

Гмерк (пол. gmerk; з нім. gemerk) – особистий або сімейний знак, що розміщувався на печатках, ужиткових речах, виробах і спорудах найчастіше як символ автора справи, первинно як гончарний чи каменярський знак. Походження самого терміну гмерк, як і те, що він означає, поняття маловідоме навіть серед істориків. Фактично – гмерки є особистими розпізнавальними знаками окремих осіб та родин. Сучасні дослідники проявляють невеликий інтерес до цієї теми, тож з огляду на це нині існує більше питань ніж відповідей.

Гмерки поміщають на кам'яницях чи домашніх оснащеннях, як знак власника, а також на ремісничих витворах у формі знаку, але, чи кожен знак можна ототожнювати з гмерком – це, як і стосовно печаток, питання дискусійне [5, с. 9-10]. Так, в гербовнику Віктора Віттига «Znaki pieczętnie (GMERKI) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku» наведено велику кількість зразків печаток з документів містян XVI-XVII ст. Наприклад, аптекар Піпан Ян мав печатку з зображенням ренесансного щита, подвійного хреста на основі, що загнутий на боках під прямим кутом (рис. 5) [6, с. 87].

Вірменин зі Львова Вашитович Криштоф мав печатку з зображенням на щиті хрестом, що здолу закінчується ручкою і посередині Х-подібним хрестом (рис. 6) [6, с. 126].

Львівський писар Альбрехт користувався гмерком у вигляді Т-подібного хреста роздвоєного з закрученням здолу та перехрещеного стрілою (рис. 7) [6, с. 141]. О. Однороженко в праці «Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV – XVI ст.» наводить велику кількість родових знаків українських містян XVI ст., де часто зустрічається зображення стилізованого

якоря або розщепленого здолу хреста серед гмерків вірменського населення Львова.

Багато гмерків мали широке використання в різних варіаціях і на великій території. Гмерки загалом активно використовувались, як в шляхетській геральдиці, так і в особистому вжитку містян і ремісників. Бачимо серед них велику частину лінійно виконаних зображень з прямими та ламаними рисками, що перетинаючись утворюють стилізовані хрести, стріли, човни та багато іншого й нагадують давні германські та слов'янські рунічні символи. Прикладом лінійних символів присутніх в архітектурі Львова є родові знаки та герби, такі як герб Пилява Рис. 8 (а, б) та Лис Рис. 8 (в).

Потоцькі – один із наймогутніших і найпотужніших магнатських родів у Польщі й Україні, який ступив на політичну арену з кінця XIV ст. і їх родовим знаком була Пилява. Політичної могутності ця родина набула в середині XVI ст., коли четверо братів – Якоб, Ян, Стефан і Андрій були наближені до королівського двору [5, с. 153].

Альфред Потоцький замовив побудову резиденції, нині Палац Потоцьких у Львові на вул. Коперника 15, паризькому архітектору Луї д'Оверно, яку було зведено в 1889 році. На цій будівлі, виконаній у стилі французького класицизму, є чимало ліпнини з гербом Пилява, де в овальних щитах розміщений дво- з половиною раменний хрест. Над щитом зображена корона прикрашена пір'ям.

Сапіги – шляхетний рід, що вів своє походження від литовського князя Гедиміна, їх родовим знаком був Лис, його можна спостерігати на барельєфах палацу Сапіг у Львові (вул. Коперника, 40а) зведеного на замовлення Леона Людовіка Сапіги в 1867 році. Існує величезна кількість варіацій гербу Лис (рис. 9). У червоному полі щита поміщена срібна стріла з двома білими поперечками і вістрям, спрямованим вгору. Це зображення має вигляд хреста

закінченого вгорі вістрям стріли з подвійними раменами. Клейнод – з корони на шоломі виникає лисиця із задертим хвостом. Таким є класичний герб Лис.

Герб Лис найбільш поширений у Краківській землі, в Мазовії, Сілезії, а після унії і в Литві. Гербом Лис послуговувалося понад 270 родів, серед них Ваньковичі (Wańkowicz), Висоцькі (Wysocki), Лукашевичі (Lukaszewicz), Міцкевичі (Mickiewicz), Сапіги (Sapieha), Свірські (Świrski) [5, с. 159].

Фактично, існує велика кількість схожих гербів, ґмерків і їх окремих елементів, але зазвичай вони несуть індивідуальний для роду, ремісника, купця чи містянина зміст і їх порівняльне дослідження в нашому випадку є мало інформативним. Тому, з'ясування правильного трактування семіотичної будови ґмерків та гербів на їх основі є завданням надзвичайно важким, а подекуди неможливим. Оскільки існують зразки абсолютно логічної і очевидної семіотики, до якої, наприклад, включено ініціали власника ґмерка 1575 року писаря з Вроцлава – Рьослера Бонавентури (рис. 10 а). Водночас маємо більшість ґмерків, які несуть зміст, що відомий лише їх авторам. Наприклад ґмерк львівського містянина Сзимоновича 1576 року (рис. 10 б).

Ідентифікуючи семантичний зміст ґмерка з шафи, стикаємось з необхідністю встановлення всіх особистостей, що працювали над його створенням. Тому що, як було з'ясовано ґмерк – це символ, який міцно пов'язаний з особистістю або осібними колективами. Розглянута бібліотечна шафа з головного корпусу Національного університету «Львівська політехніка» була закінчена в 1883 році, про що свідчать написи на самій шафі. До її створення були безпосередньо залучені Тадеуш Сокульський, Леонард Марконі, сам Юліан Захаревич та підприємство «Брати Вчелак».

Тадеуш Сокульський (народився до 1846 – після 1916 р.) – виконував елементи різьблення, в тому числі і дані картуші розміщені на опорних стовпцях перил галереї шафи. З 1876 року він мав дві майстерні на нинішній вулиці Лисенка у Львові та нинішній вулиці Листопадового чину. Різьблення він виконав за моделями, створеними Леонардом Марконі [6]. Маловірогідним є прямий зв'язок ґмерка з особою пана Сокульського.

Леонард Марконі (1835-1899 р.р.) – скульптор італійського походження, виконав моделі маскаронів й решти різьблених в дереві елементів упорядження шафи [8]. Він також являється автором величезної кількості скульптур, оздоблення кам'яниць і інших будівель міста Львова, але про наявність в нього власного гербу чи ґмерку відомостей не маємо. Крім того, Леонард Марконі був в дружніх стосунках з Юліаном Захаревичем і є фактичним співавтором бібліотечної шафи.

Юліан Захаревич (1837-1898 р.р.) – безпосередній розробник проєкту бібліотечної шафи. Він мав шляхетський титул Лицаря з Львиграду (Ritter von Lwigród), одержаний ним в 1877 році від імператора Франца Йосифа I за енергійну працю архітектора [9, с. 160]. Цей герб має мало спільного з тим скромним картушем ґмерка з бібліотечної шафи (рис. 11).

«Брати Вчелак» – велике теслярське підприємство в другій половині XIX – початку XX ст. з фабрикою в Рясному та майстернею на вулиці Личаківській [10]. Їх підприємство виконувало вироби з деревини під час зведення величезної кількості львівських будівель. Нажаль не маємо відомостей про використання ними ґмерків, гербів чи клейм при виготовленні столярних виробів. Також малоімовірна можливість оздоблення символікою підрядного підприємства бібліотечної шафи Політехнічної школи у Львові проєкту Захаревича.

Рис. 8. Барельєфи гербів Пилява на Палаці Потоцьких, Львів – а), б);
Барельєф гербу Лис на палаці Сапіг, Львів – в).

Рис. 9. Різновиди герба
Лис з таблиці гербів
Хжонського, 1909 р. [7]

RÖSLER Bonawentura, pisarz miejski wrocławski, umarł w r. 1575. Godło: monogram z liter B i R. (Mał. tabl. I. Nr 36).

а)

SZYMONOWICZ, mieszcz. lwowski. Godło: motywy kreskowe, nie dające określenia. Na rekognicyi z r. 1576. (Mał. tabl. IV. Nr. 68).

б)

Рис. 10. а) Гмерк Рьослера Бонавентури, з гербовнику Віктора Віттига;
б) Гмерк Сзимоновича, з гербовнику Віктора Віттига.

Рис. 11. Герб Лицаря з Львиграду Юліана Октавіана Захаревича. (Зображення з сайту kievao.com.ua 180 років з дня народження архітектора Юліана Захаревича (1837-1898)).

а)

б)

Рис. 12. Візуальне позначення включених в гмерк перших літер імен авторів: а) Юліан (Julian),
б) Леонард (Leonard).

Ознайомившись з відомостями про особистості авторів, виникає закономірна гіпотеза, що ґмерк з картушів шафи може містити стилізовані символи чи комбінацію латинських літер (монограму?), можливо з латинського виразу, пов'язаного безпосередньо з навчанням або науковою діяльністю, що стверджувати важко. Найцікавішою є версія, яку висунув завідувач кафедри архітектури та реставрації проф., д. арх. М. Бевз, згідно якої маскарони, що прикрашають консолі бібліотечної шафи являються стилізованими портретами Марконі та Захаревича. Підтвердженнь даній гіпотезі не маємо, але якщо розвинути її далі, Марконі міг включити в ґмерк перші літери імен авторів шафи – Юліан (**Julian**) та відповідно Леонард (**Leonard**) (рис. 12). Вони оточені стилізованим сувоєм (креслярським?) який розкривається або волютами капітелі колони, і перше й друге пасує архітекторам.

Включивши перші літери власних імен до спільної монограми Юліан Захаревич і Леонард Марконі, могли таким чином залишити спільний «підпис» за давньою цеховою традицією майстрів, а стилізовані волюти або креслярський сувій символізують їх приналежність до архітектурного ремесла. Беручи до уваги, який приголомшливий твір їм вдалося створити, дана гіпотеза виглядає достатньо ймовірною. Адже аналогів бібліотечних шаф такого масштабу та якості виконання в пишній стилістиці історизму на теренах сучасної України ми навряд чи знайдемо.

Висновки. Проаналізувавши історію створення бібліотечної шафи з головного

корпусу Національного університету «Львівська політехніка», встановлено, що її дизайн розробили львівський архітектор Юліан Захаревич та скульптор Леонард Марконі і в 1883 р. завершено її виготовлення силами підприємства «Братів Вчелак» та скульптора Тадеуша Сокульського. Провівши візуальне дослідження ґмерка, що прикрашає опорні стовпці галереї бібліотечної шафи, виділено його ключові композиційні форми і складові елементи, а саме: картуш, овальне тло, емблема. Для подальшого з'ясування походження та семантичного змісту ґмерка виділено його емблему як найбільш виразну особливість. Виконавши аналіз основних особливостей використання таких емблем в геральдиці шляхетних родів, ремісників, купців та містян їх спільних рис та семіотичного навантаження, з'ясовано, що емблема з герба шафи це ґмерк. Беручи до уваги існування припущення про увіковічення видатних митців і авторів багатьох шедеврів архітектури міста Львова – Юліана Захаревича та Леонарда Марконі, шляхом вирізьблення їх портретів в стилізованих маскаронах бібліотечної шафи, розвинуто припущення в гіпотезу, а саме, висловлено думку про можливе складення перших літер імен авторів бібліотечної шафи (**Julian – Leonard**) **J** та **L**, і утворення таким чином ґмерка-монограми. Зважаючи на тісну професійну співпрацю авторів проєкту та їх багаторічну дружбу, така версія не може ігноруватися, а цілком має місце на існування.

Література:

1. Жук О. К. Мистецтво дизайну у творчості Юліана Захаревича. Антологія архітектурних шкіл. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 632. С. 216-218. URL: <https://vlp.com.ua/node/1000> (дата звернення: 12.12.2023).

2. Dźwignia organ towarzystwa politechnicznego we Lwowie. Lwów, 20 Marca. 1880.

3. Енциклопедія історії України, том 2 / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2004. 688 с.

4. Однороженко О. А. Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV – XVI ст. Харків: Харківське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім.Т.Г. Шевченка, 2009. 312 с.

5. Мальська М. П. Туристичне львовознавство. Частина I. Міщанські гмерки та шляхетські герби в архітектурі міста Львова навчальний посібник. Львів: «Центр учбової літератури», 2017. 260 с.

6. Wittyg W. Znaki pieczetne (Gmerki) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku. Krakow: druk W.L. Anczyca i Spółks, 1907. 176 s.

7. Chrząński S.K.T.A., Ostrowski J. (wyd.) Tablice odmian herbowych Chrząńskiego. Warszawa: J. Ostrowski, 1909.

8. Biriulow J. Rzeźba lwowska od połowy XVIII wieku do 1939 roku: Od zapowiedzi klasycyzmu do awangardy. Warszawa: Neriton, 2007. 388 s.

9. Бірюльов Ю. О. Захаревичі. Творці столичного Львова. Львів: Центр Європи, 2010. 336 с.

10. Dźwignia organ towarzystwa politechnicznego we Lwowie. Lwów, 20 Grudnia. 1879.

References:

1. Zhuk, O.K. (2008). Mystetstvo dizainu u tvorchoosti Yuliana Zakhariievycha. [The art of design in the works of Julian Zachariewicz]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. №632. Antolohiia arkhitekturnykh shkil, 216-218. URL: <https://vlp.com.ua/node/1000> [in Ukrainian].

2. Dźwignia organ towarzystwa politechnicznego we Lwowie (1880) [Lever body of the polytechnic society in Lviv]. Lwów, 20 Marca 1880. [in Polish].

3. Entsyklopediia istorii Ukrainy, tom 2. (2004) [Encyclopedia of the history of Ukraine] Kyiv: Naukova dumka, 688. [in Ukrainian].

4. Odnorozhenko, O. A. (2009). Rodova heraldyka Ruskooho korolivstva ta Ruskykh zemel Korony Polskoi XIV – XVI st. [Family heraldry of the Rus kingdom and Rus lands of the Polish Crown of the XIV – XVI centuries]. Kharkiv, 312. [in Ukrainian].

5. Malska, M. P. (2017). Turystyczne lvovoznavstvo. Chastyna I. Mishchanski gmerky ta shliakhetski herby v arkhitekturi mista Lvova: navchalnyi posibnyk «Tsentr uchbovoi literatury». [Tourist lion science. Part I. Merchant's mark of arms and noble coats of arms in the architecture of the city of Lviv: study guide «Tsentr uchbovoi literatury»], 260. [in Ukrainian].

6. Wittyg, W. (1907). Znaki pieczetne (Gmerki) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku, Krakow: druk W. L. Anczyca i Spółks, 176. [in Polish].

7. Chrząński, S.K.T.A., Ostrowski, J. (1909). (wyd.) Tablice odmian herbowych Chrząńskiego [Tablice odmian herbowych Chrząńskiego]. Warszawa: J. Ostrowski. [in Polish].

8. Biriulow, J. (2007). Rzeźba lwowska od połowy XVIII wieku do 1939 roku: Od zapowiedzi klasycyzmu do awangardy [Lviv sculpture from early classicism to avant-garde, mid-18th century to 1939]. Warszawa: Neriton, 388. [in Polish].

9. Biriulov, Y. (2010). Zakharevych: Tvortsy stolychnoho Lvova. [Creators of capital Lviv]. «Tsentr Yevropy», 366. [in Ukrainian].

10. Dźwignia organ towarzystwa politechnicznego we Lwowie (1880) [Lever body of the polytechnic society in Lviv]. Lwów, 20 Marca 1880. [in Polish].

CHORNYI M.

*Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine***SEMANTIC ANALYSIS OF A MARK FROM A CONSERVATED LIBRARY CABINET
OF THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY
OF LVIV POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY**

The purpose of the article is to determine the origin, semantic meaning, and reasons for the presence of specific community symbols on the example of an object undergoing a series of conservation measures.

Methodology. In order to achieve this goal, the method of visual, historiographical, stylistic analysis, as well as the methods of generalization, interpretation, abstraction and description of the studied gem from the library cabinet of the main building of the Lviv Polytechnic National University as part of a preliminary conservation study were used.

Results. Having studied the coat of arms decorating the supporting columns of the gallery of the library cabinet, we have identified its main compositional forms and constituent elements, namely: cartouche, oval background, and its emblem as the most expressive feature. After analyzing the main features of the use of such emblems in the heraldry of noble families, craftsmen, merchants and bourgeois, their common characteristics and semiotic load, it was found that the emblem from the coat of arms of the cabinet is a merchant's mark.

Having established the authorship and history of the Library Cabinet from the main building of the Lviv Polytechnic National University, the author hypothesizes that the mark-monogram was formed from the initial letters of the names of Julian Zachariewicz and the sculptor Leonard Marconi, respectively: J - Julian and L - Leonard.

The scientific novelty of the article is to establish the hitherto unknown content of the decorative decoration in the wooden sculpture of the library cabinet of the second half of the nineteenth century of the main building of the Lviv Polytechnic National University.

The practical significance is to expand the understanding of the semantic features and the historical and cultural context that exists during the creation of works of decorative and applied arts and crafts, as well as to establish the fact of a close relationship between the authors and their creations on the example of the Lviv architectural and artistic center in the second half of the nineteenth century. The results of the study can be used in the field of art history, design, as well as in the development of conservation programs and research.

Keywords: merchant's mark, author's design, semantic analysis, Julian Zachariewicz, Leonard Marconi, conservation research.

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРІВ:

Чорний Максим Сергійович, аспірант кафедри архітектури та реставрації, Національний університет «Львівська політехніка», ORCID 0000-0002-6428-2006, **e-mail:** maks.black.ua@gmail.com

Цитування за ДСТУ: Чорний М. С. Семантичний аналіз гмерка з реставрованої бібліотечної шафи другої половини XIX ст. Національного університету «Львівська політехніка». *Art and Design*. 2024. № 1(25). С. 161–171.

[https://doi.org/
10.30857/2617-
0272.2024.1.14](https://doi.org/10.30857/2617-0272.2024.1.14)

Citation APA: Чорний, М. С. (2024) Семантичний аналіз гмерка з реставрованої бібліотечної шафи другої половини XIX ст. Національного університету «Львівська політехніка». *Art and Design*. 1(25). 161–171.